

Kroniek Modernisering Wetboek van Strafvordering

Joost Nan¹

Een nader concept van het nieuwe Wetboek van Strafvordering is inmiddels door de Afdeling advisering van de Raad van State van advies voorzien. De ingrijpende modernisering van het commune strafprocesrecht staat daarmee op het punt haar intrede in het parlement te doen. Hoewel geen fundamentele stelselwijziging wordt doorgevoerd, is wel sprake van een danige herstructurering. Hoe vallen de belangrijkste wijzigingen (of het uitblijven daarvan), op dit moment te waarderen? In vogelvlucht worden na een algemene beschouwing over het doel van het strafprocesrecht en de doelen van de modernisering ervan, daartoe de zes Boeken van het komende wetsvoorstel besproken, waar aangewezen in het licht van het advies van de Raad van State.

o. Doel van het strafprocesrecht en de modernisering daarvan

Het meest abstracte en toch wezenlijkste onderwerp is het doel van het strafprocesrecht en vervolgens de doelen die worden nagestreefd met de modernisering van het Wetboek van Strafvordering. Van oudsher wordt het doel van het strafproces(recht) door de wetgever gezocht in het enerzijds toepassen van het materiële strafrecht op de werkelijk schuldigen en anderzijds niet-schuldigen daarmee zo min mogelijk te belasten. Dit tweeledige streven blijft in het gemoderniseerde wetboek het hoofddoel, maar enkele door de jaren heen in beeld gekomen 'nevendoelstellingen', worden nadrukkelijker in het nieuwe wetboek verwoord. Nevendoelstelling is allereerst het eerbiedigen van de rechten en vrijheden van de verdachte, mede gelet op de toegenomen importantie van artikel 6 EVRM.² De wetgever wijst bijvoorbeeld op de verklaringenvrijheid en het recht op rechtsbijstand sinds het *Salduz*-arrest. Ook de rechten en vrijheden van anderen behoren te worden eerbiedigd. In het bijzonder denkt de wetgever dan aan de emancipatie van het slachtoffer als belangrijke procesdeelnemer.³

Het respecteren van verdachtes rechten en vrijheden valt volgens mij ook redelijk moeiteloos onder het primaire doel van het strafproces te scharen. Het EHRM legt ten aanzien van zowel de verklaringenvrijheid als het recht op rechtsbijstand immers nadrukkelijk ook een verband met 'the prevention of miscarriages of justice'.⁴ Door die deelrechten moeten ontoelaatbare druk op de verdachte en (vervolgens) een onjuiste (bekenkende) verklaring en daarmee gerechtelijke dwalingen worden voorkomen. Diverse herzieningszaken van nationale bodem laten zien dat een onbehoorlijke strafvordering heel goed kan leiden tot de toepassing van het materiële strafrecht op naar alle

waarschijnlijkheid werkelijk onschuldigen.⁵ Dat de belangen van slachtoffers en anderen (zoals getuigen en deskundigen) een rol spelen wordt ook door mij niet betwist. Wel meen ik dat dat streven niet te veel mag concurreren met de belangen van de verdachte. Op zich is het juist dat iemand niet 'pas' slachtoffer is nadat dit in rechte is komen vast te staan en dat vanaf het eerste moment met de belangen van het slachtoffer terdege rekening moet worden gehouden. Maar het is wel nog steeds zo dat iemand pas dader is nadat dit wettig en overtuigend én onherroepelijk is vastgesteld. De teneur is volgens mij toch een beetje dat het slachtoffer de lievelingsactor van de wetgever is ten opzichte – en ten koste – van de verdachte. De verschijningsplicht van de verdachte ex artikel 258a Sv is daarvan een goed voorbeeld. Die verplichting is toch vooral in het leven geroepen opdat het spreekrecht van het slachtoffer kan worden uitgeoefend in het bijzijn van de verdachte.⁶ Voor de balans tussen het begrippenpaar verdachte-slachtoffer geldt in algemene zin nog steeds dat de rechten van een burger als (potentieel) slachtoffer de rechten van de burger als (potentiële) verdachte onverlet laten.⁷

Ook in dit wetgevingsproces is, in navolging van het project Strafvordering 2001, het 'voorzien in een wetboek waarin zoveel mogelijk bevorderd wordt dat een adequate justitiële reactie kan worden gegeven op strafbaar gedrag', eerder als hoofddoel van de modernisering bestempeld.⁸ De gedachte is inmiddels dat het strafproces méér omvat dan de juiste toepassing van het materiële strafrecht en een maatschappelijke acceptatie van de strafrechtspleging moet waarborgen.⁹ Voor die verbreding van de doelstellingen van het Wetboek van Strafvordering is nog steeds steun te vinden. De voormelde door de wetgever aange-

hangen hoofddoelstelling van het strafprocesrecht wordt in recente literatuur namelijk als te beperkt beschouwd. Zo schrijft Van Kempen dat het doel van het strafproces niet alleen formeel of instrumenteel benaderd moet worden. Ook materiële doelen van het strafproces moeten worden geformuleerd en dan in samenhang met het materiële strafrecht worden beschouwd. Het strafproces kent bij hem intrinsieke waarden zoals het vaststellen van de waarheid, rechtsvrededeherstel, het voorkomen van nadere schade of enige therapeutische werking voor het slachtoffer en de verdachte. Materiële doelen zijn daarbij onder meer generale en speciale preventie, rechtsherstel en vergelding.¹⁰ De Jong meent dat het strafprocesrecht best wat minder 'serviel' mag zijn ten opzichte van het materiële strafrecht. Het strafprocesrecht belichaamt volgens hem namelijk ook 'eigen, niet tot het materiële recht herleidbare, daarmee soms zelfs strijdige doeleinden, die het eveneens te verwezenlijken zoekt. Mede hierin uit zich de relatieve zelfstandigheid van het strafprocesrecht'. De procesrechtelijke prudentie of prudentiële rationaliteit van het strafprocesrecht komt onder andere tot uitdrukking in de zorgvuldigheidsnormen die moeten worden betracht bij strafvorderlijk optreden. De Jong komt dus tot een relatieve zelfstandigheid van het (straf)procesrecht. De fatsoenlijke of behoorlijke procesvoering kan ervoor zorgen dat de materieel strafrechtelijke doelen niet worden gehaald.¹¹

Zelf denk ik echter dat niet te veel achter het strafprocesrecht moet worden gezocht en dat het strafprocesrecht geen (volledig) zelfstandige, maar louter van het materiële strafrecht afgeleide doelen kent. Strafprocesrecht is dienend recht en bestaat bij de gratie van het materiële strafrecht. Dat materiële strafrecht beoogt onder meer te zorgen voor het normeren van (on)wenselijk gedrag, het voorkomen van eigen richting indien die normen worden overschreden en het (aldus) bestrijden van onrecht – met hopelijk enige algemene of specifieke preventie tot gevolg.¹² Alleen gedrag c.q. onrecht dat gestalte heeft gekregen in een strafbepaling, kan via een strafproces tegengegaan c.q. vergolden worden. Strafvordering faciliteert de realisering van de voormelde doelen, maar staat nooit op zichzelf. Zonder (beweerdelijk) strafbaar feit, immers geen strafvorderlijke (re)actie daarop en geen 'slachtoffers' en 'daders' daarvan. Het achterhalen van

Strafvordering faciliteert de realisering van de voormelde doelen, maar staat nooit op zichzelf

de waarheid middels een strafproces kan dan ook alleen maar dienen om vast te stellen dát bepaald strafbaar gesteld gedrag heeft plaatsgevonden, de dader daarvan daarvoor te sanctioneren, daarbij het slachtoffer een rol te geven en ook naar buiten toe aan te tonen dat ertegen wordt opgetreden. Uiteraard moet de toepassing van het materiële strafrecht wel op een behoorlijke wijze gebeuren, omdat anders de legitimiteit daarvan onder druk komt te staan. De drijfveren van het strafprocesrecht c.q. een proces zijn daarmee hoe dan ook altijd nog terug te leiden tot (de doelen van) het materiële strafrecht. Dat door een strafproces ook andere voordelen zijn te behalen, zoals helende waarde voor de dader en het slachtoffer, is mooi meegenomen, maar kan nimmer eigenstandig strafvordering of een strafproces rechtvaardigen. Dan zijn andere modaliteiten nodig, zoals een waarheidscommissie. Dat bij de toepassing van het materiële strafrecht middels het strafprocesrecht ook met andere belangen rekening kan en moet worden gehouden (juist dus voor de acceptatie van de strafrechtspleging), maakt dat voor mij niet anders. Die andere belangen kunnen inderdaad hun weerslag vinden in strafvorderlijke bepalingen, maar dit betekent nog niet dat het strafprocesrecht aldus zelfstandig kan bestaan of worden toegepast. Die andere belangen vinden hun oorsprong buiten het straf(proces)recht. Hooguit kan door de erkenning daarvan de juiste toepassing van het materiële strafrecht inderdaad worden doorgekruist. Denk aan het verschoningsrecht, waardoor informanten die opheldering zouden kunnen geven over een (strafrechtelijke) gebeurtenis, toch niet hoeven te verklaren vanwege familiale belangen of het algemene belang.¹³ Het spanningsveld tussen de (belangen van een) juiste toepassing van het materiële strafrecht en het strafvorderlijk respecteren van andere belangen, laat de volstrekte afhankelijkheid van het strafprocesrecht van het materiële strafrecht in mijn ogen onaangetast.¹⁴

Auteur

1. Prof. mr. J.S. Nan is hoogleraar straf(proces)recht, in het bijzonder financieel-economisch strafrecht aan de Erasmus School of Law (EUR). Veel dank gaat uit naar Mirthe van Gastel, die voor deze bijdrage als student-assistente veel ondersteunend werk verrichtte.

Noten

2. Hierover P.T.C. van Kampen, 'Verdediging 2.0', *RMThemis* 2017, afl. 6.
3. Zie Concept-Memorie van Toelichting, zoals deze aan de Afdeling advisering van de Raad van State is voorgelegd, p. 9 e.v. Raadpleegbaar op [\[vanstate.nl/actueel/nieuws/@125095/w16-21-0105-ii/\]\(https://www.raad-vanstate.nl/actueel/nieuws/@125095/w16-21-0105-ii/\).](https://www.raad-</p>
</div>
<div data-bbox=)

4. EHRM 13 september 2016, ECLI:CE:ECHR:2016:0913JUD005054108, par. 255 en 266 (*Ibrahim e.a./Verenigd Koninkrijk*).
5. Zie recent *Pettense campingmoord*, HR 20 april 2021, ECLI:NL:HR:2021:634, *NJ* 2022/42, m.nt. P.A.M. Mevis.
6. In mijn ogen is dat zonder goede grond gebeurd. Zie J.S. Nan, 'Het slachtoffer en de afgedwongen verschijning van de verdachte', *AA* 2020, afl. 12; zie over de verschijningsplicht ook M. van Noorloos, 'Keeping up appearances? De verschijningsplicht van de verdachte bij de terechtzitting en de uitspraak', *TMSv* 2018, nr. 2.

7. Vlg. ook preambule 12 van Slachtoffer-richtlijn 2012/29/EU.

8. *Kamerstukken II* 2015/16, 29279, nr. 278, p. 4 (Brief bij de Contourennota); M.S. Groenhuijsen & G. Knigge (red.), *Het onderzoek ter zitting. Eerste interimrapport onderzoeksproject Strafvordering 2001*, Rijksuniversiteit Groningen 1999, p. 15-16.
9. *Kamerstukken II* 2003/04, 29271, nr. 1, p. 10.
10. P.H.P.H.M.C. van Kempen, 'Verantwoordelijkheid en strafrecht', in: T. Kooijmans e.a. (red.), *Op zoek naar evenwicht*, Deventer: Wolters Kluwer 2021.
11. F. de Jong, 'Heer en knecht – aantekeningen over de verhouding tussen materieel

en formeel strafrecht, proportionaliteit en artikel 359a Sv', *DD* 2022/20, afl. 4.

12. Zie kernachtig over de strafdoeleinden J. de Hullu, *Materieel strafrecht: over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht*, Deventer: Wolters Kluwer 2021, par. 1.2.2.
13. Bij het familiäre verschoningsrecht is het overigens maar de vraag of bij een af te dwingen verklaring de materiële waarheid wordt gevonden. Welke moeder neemt haar zoon niet in bescherming?
14. Het is natuurlijk wel zo dat het materiële strafrecht zonder ondersteunend strafprocesrecht in praktische zin geen bestaansreden heeft.

© Shutterstock

Ook het te veel aandacht schenken aan de neven-doelstellingen moet, ik stipte dat net al aan, worden voorkomen. Hoewel met de belangen van slachtoffers, getuigen, deskundigen en anderen rekening moet worden gehouden, draait het strafproces eerst en vooral om de verdachte en om een jegens hem behoorlijk strafvorderlijk optreden naar aanleiding van de verdenking dat hij de strafwet heeft overtreden.¹⁵ Kortom, men moet in mijn ogen met het Wetboek van Strafvordering niet te veel willen bereiken. Ook het gemoderniseerde wetboek kan maar één heer dienen. Daarbij is het dienstig dat, conform het advies van de Raad van State, in dit wetgevingsproces voldoende duidelijk wordt gemaakt welke moderniseringsdoelen (behoren te) worden gerealiseerd en hoe.¹⁶ Aan het begin van het traject is opgegeven dat het doel van de modernisering is om 'te komen tot een toekomstbestendig, voor professionals en burgers toegankelijk en in de praktijk werkbaar wetboek dat voorziet in een evenwichtig stelsel van rechtswaarborgen'.¹⁷

1. Boek 1; Strafvordering in het algemeen

Het eerste Boek bevat algemene bepalingen ten behoeve van het functioneren van een procedure waarmee op

gepaste wijze kan worden gereageerd op een gepleegd strafbaar feit. Het gaat om 'de hoofdlijnen van de strafvordering', die doorwerken in de regelingen in de volgende Boeken.¹⁸ Ook het gemoderniseerde wetboek opent met het legaliteitsbeginsel (conceptartikel 1.1.1). Dat de wet in formele zin het strafprocesrecht moet regelen, blijft over-eind. Al is het wel zo dat er waarschijnlijk per boek één algemene maatregel van bestuur komt waarin kwesties die niet de kern van de strafvorderlijke normering betreffen, nader worden geregeld.¹⁹ Daarna komt, en dat is nieuw, een drietal beginselbepalingen, geldend voor de gehele strafvordering. Daarin wordt eerst aan de verdachte het recht op een eerlijk proces binnen een redelijke termijn gegeven (conceptartikel 1.1.2) en bepaald dat hij voor onschuldig moet worden gehouden totdat zijn schuld in rechte is komen vast te staan (onschuldpresumptie, conceptartikel 1.1.3). Strafvordering dient vervolgens op een wijze plaats te vinden die recht doet aan de belangen van het slachtoffer (conceptartikel 1.1.4).²⁰ Ik merk hier op dat in het tweede Boek over de opsporing ook enkele algemene beginselen worden opgenomen ter normering daarvan. Het gaat om doelbinding (*détournement de pouvoir*) en uitoefening van bevoegdheden enkel

in het belang van het onderzoek, conceptartikel 2.1.2 lid 1 en 2), de beginselen van subsidiariteit en proportionaliteit (respectievelijk conceptartikel 2.1.3 sub a en b) en het instigatieverbod (uitlokkingsverbod, conceptartikel 2.1.4).²¹

Op deze incomplete en ongelijke codificatie is wel kritiek gekomen, onder meer van Das en van Van Kempen.²² Ook de Raad van State besteedt hieraan aandacht, in het bijzonder omdat deze gecodificeerde beginselen niet zullen gelden voor de inzet van controlebevoegdheden, ook al worden deze *mede* voor opsporingsdoeleinden aangewend.²³ Helemaal goed doordacht wordt de keuze volgens de critici niet toegelicht. En zijn de niet-gecodificeerde beginselen dan minder waard? Zo ontbreken sommige beginselen van een goede procesorde (het vertrouwens- en het gelijkheidsbeginsel, in het bijzonder van belang voor de normering van de vervolgingsbeslissing ex Boek 3 en de inzet van controlebevoegdheden met een potentieel strafvorderlijk tintje). Ook is het de vraag hoe deze codificatie doorwerkt in de rechtspraktijk en hoe de Hoge Raad zich zal opstellen. De codificatie is met vastlegging van slechts enkele strafvorderlijke beginselen inderdaad verre van volledig, maar de wetgever is zich daarvan bewust. Hij wenst alleen de elementaire en onomstreden pijlers van de strafvordering in de wet vast te leggen. Andere beginselen vloeien hieruit voort (zoals de deelrechten van artikel 6 EVRM) of zijn te onbepaald (zoals de beginselen van een goede procesorde). Niet is beoogd een andere invulling aan de reeds bestaande mensenrechten te geven.²⁴ Per saldo doet de codificatie toch een beetje willekeurig aan en de lezer wordt aldus al aan het begin op het verkeerde been gezet omdat de wetgever

Is het werkelijk onmogelijk om alle erkende beginselen werkbaar vast te leggen?

15. In gelijke zin P.A.M. Mevis, 'Wat zou Yvo ervan vinden? Opmerkingen bij Modernisering strafvordering', *Strafblad* 2017, afl. 2, par. 5.

16. *Advies over het nieuwe Wetboek van Strafvordering* (advies van de Afdeling advisering van de Raad van State van 6 april 2022 aan de Minister van Justitie en Veiligheid), Den Haag: AARvS 2022, p. 6 en 15-18.

17. *Kamerstukken II* 2015/16, 29279, nr. 278, p. 1.

18. Zie Concept-Memorie van Toelichting, p. 54.

19. Zie Concept-Memorie van Toelichting, p. 31.

20. M.J. Borgers, 'Het gemoderniseerde Wetboek van Strafvordering: beginselen en uitgangspunten', *RMThemis* 2017, afl. 6.

21. Dit laatste verbod kennen we sinds het

Tallon-criterium uit HR 4 december 1979, ECLI:NL:HR:1979:AB7429, *NJ* 1980/356, m.nt. Th.W. van Veen. Uit artikel 6 lid 1 EVRM volgt dat een verdachte niet uitgelokt mag worden om een strafbaar feit te begaan, dat is van meet af aan oneerlijk (vgl. *Teixeira de Castro/Portugal*, 9 juni 1998, par. 35-36 en 39). Dit maakt dat conceptartikel 2.1.4 in wezen niet nodig is, daar in conceptartikel 1.1.2 al het recht op een eerlijk proces is opgenomen.

22. A. Das, 'De codificatie van rechtsbeginselen in het gemoderniseerde Wetboek van Strafvordering', *TMSv* 2018, nr. 1;

P.H.P.H.M.C. van Kempen, 'Subsidiariteit, proportionaliteit en doelbinding als algemene beginselen: codificatie graag, maar meer volledig', *DD* 2018/8, afl. 8. Het slachtoffer krijgt een generieke bepaling waardoor met diens belangen rekening moet worden

in het spiksplinternieuwe wetboek niet alle relevante beginselen heeft opgenomen. Het nieuwe wetboek moest dat nu juist voorkomen.²⁵ Is het werkelijk onmogelijk om alle erkende beginselen werkbaar vast te leggen?

Na de algemene beginselen komen aan de orde enkele definities, regels voor de behandeling van een zaak door de strafrechter, (wie met) vervolging en opsporing (zijn belast), de verdachte en diens raadsman, het slachtoffer, de getuige, de deskundige, processtukken, communicatie in strafzaken, de tenuitvoerlegging van strafrechtelijke beslissingen en enkele algemene voorzieningen (zoals herstelrecht). Naast de verdachte, het slachtoffer en de deskundige, krijgt nu dus ook de getuige als procesdeelnemer zijn eigen plek in het wetboek. Dat lijkt me een aanwinst, vooral omdat de getuige een belangrijke plaats inneemt in de waarheidsvinding en verklaringen die zijn afgelegd bij de politie een prominente rol kunnen spelen. Voor deze figuur is in het opsporingsonderzoek thans niets geregeld. Dat wekt op zich geen verbazing, omdat de idee in 1926 was dat een getuige gewoon moest vertellen wat hij wist en altijd door de zittingsrechter en/of de rechter-commissaris zou worden gehoord. Naast regels omtrent de positie van de getuige (rechten en plichten), komen er ook (nadere) inhoudelijke regels inzake het verhoor van de getuige (zie vooral conceptartikel 1.6.3).²⁶ In Boek 2 zijn dan verdere regels te vinden voor het politieverhoor van de getuige.²⁷ De versterkte status van de getuige en de bescherming die hij behoort te genieten, komt op allerlei wijzen naar voren. Zo krijgt de getuige het wettelijke recht om – uitzonderingen daargelaten – zijn advocaat mee te nemen naar een verhoor (conceptartikel 2.3.12 lid 1 sub a). De wetgever denkt aan bijstand met betrekking tot aangelegenheid als (civiele) geheimhoudingsplicht of het verschoningsrecht.²⁸ Daarmee is de getuige minder een speelbal van de officier van justitie of de verdediging. Toch moet niet uit het oog worden verloren dat de getuige in de eerste plaats een informant is ten behoeve van de waarheidsvinding in het vooronderzoek en tijdens de berechting. Het is zijn plicht te vertellen wat hij weet. Wellicht is de *verplichting* voor de getuige om bij

gehouden. Maar voor de verdachte wordt – in essentie – enkel het recht op een eerlijke en snelle procesgang vastgelegd (welk recht ook in de Grondwet zal worden opgenomen), terwijl ook zijn fysieke en psychische gesteldheid (artikel 3 EVRM), zijn recht op vrijheid (artikel 5 EVRM) en persoonlijke levenssfeer (artikel 8 EVRM) door een strafproces ernstig onder druk (kunnen) komen te staan.

23. *Advies over het nieuwe Wetboek van Strafvordering* (advies van de Afdeling advisering van de Raad van State van 6 april 2022 aan de Minister van Justitie en Veiligheid), Den Haag: AARvS 2022, p. 103-106.

24. Concept-Memorie van Toelichting, p. 56-57.

25. Zie het voorbeeld ten aanzien van het verschoningsrecht, *Kamerstukken II* 2015/16, 29279, nr. 278, p. 2.

26. '1. De verhorende ambtenaar zorgt ervoor dat de getuige bij zijn verklaring zoveel mogelijk uitdrukkelijk opgeeft welke feiten en omstandigheden hij heeft waargenomen en ondervonden en wat zijn redenen van wetenschap zijn. 2. Indien de getuige niet direct nadat hij het feit heeft waargenomen wordt verhoord, vraagt de verhorende ambtenaar de getuige of en, zo ja, hoe hij het verhoor heeft voorbereid. 3. De getuige legt zijn verklaring af zonder van voorwerpen of gegevens gebruik te maken. De verhorende ambtenaar kan de getuige om bijzondere redenen toestaan bij het afleggen van zijn verklaring gebruik te maken van voorwerpen en gegevens.'

27. Conceptartikel 2.3.12.3.4 en 2.3.11-2.3.12.

28. Concept-Memorie van Toelichting, p. 308.

de politie een verklaring af te leggen (de getuige hoeft niet te verklaren en kan (daarom) gewoon wegblijven),²⁹ met een brug te ver.³⁰ Bij een strafrechter is de getuige verplicht te verschijnen (indien op de juiste wijze opgeroepen) én moet – eenmaal onder ede gesteld – de (gehele) waarheid volgen. Het is wel gek dat de getuige bij de politie straffeloos een onjuiste (of onvolledige) verklaring kan afleggen. Volgens mij leggen de meeste getuigen alleen bij de politie een verklaring af en juist die verklaring zou dan de (volledige) waarheid moeten inhouden. Dat komt zowel de waarheidsvinding als de efficiëntie ten goede.

2. Het opsporingsonderzoek

Boek 2 over de opsporing is het meest omvangrijke boek. In de tien hoofdstukken zijn – zoals gezegd – eerst enkele algemene bepalingen opgenomen, waarna volgen: de aangifte, het verhoor door opsporingsambtenaren (van zowel verdachten als getuigen), deskundigenonderzoek (in opdracht van de officier van justitie), bevoegdheden tot vrijheidsbeperking en vrijheidsbeneming, bevoegdheden met betrekking tot het lichaam (ook na overlijden), bevoegdheden met betrekking tot voorwerpen en gegevens, heimelijke bevoegdheden, het verkennend onderzoek en onderzoek door de rechter-commissaris. Hoewel het onderzoek door de rechter-commissaris geen opsporing mag heten (opsporing geschiedt immers onder gezag van de officier van justitie, zie artikel 132a Sv en conceptartikel 1.1.6), is dit toch geregeld in het tweede Boek. Dat lijkt me logisch, omdat de onderzoekshandelingen van de rechter-commissaris doorgaans voorafgaan aan de vervolging (sbeslissing) en het onderzoek ter terechtzitting en dus in het vooronderzoek plaatsvinden.³¹

Gelet op de omvang van dit Boek, is het ondoenlijk om alle onderwerpen te bespreken. Ik richt me vooral op een belangrijk en veel besproken onderwerp. In dit Boek worden namelijk al veel voorzieningen getroffen met het oog op de ‘beweging naar voren’, zodat tijdens de berechting de zaak kan worden afgedaan zonder dat veel onderzoek nog moet worden gedaan en zaken moeten worden aangehouden. Aan het begin van deze operatie werd nog gesteld dat de benodigde onderzoekshandelingen zoveel als mogelijk in het vooronderzoek zouden plaatsvinden en dat de zitting pas zou beginnen ‘wanneer de zaak daadwerkelijk zittingsrijp is’. Verzoeken gedaan na deze regiefase, zouden ‘minder welwillend’ worden behandeld. Hoewel er ruimte bleef om cruciale getuigen ter terechtzitting te horen, zou zo sprake moeten zijn van ‘panklare dossiers’, met minder getuigenverhooren ter zitting en een daling van het aantal aanhoudingen voor nader onderzoek tot gevolg. De nadruk zou (nog meer) op het vooronderzoek komen te liggen.³² Inmiddels is dit streven danig afgezwakt, al wordt wel beoogd dat veel onderzoek vóór het onderzoek ter terechtzitting is verricht. Daartoe wordt de pro forma-zitting afgeschaft die nu nog nodig is als de verdachte langer dan negentig dagen in voorlopige hechtenis moet zitten (een openbare raadkamer beslist op gezette tijden over de voortzetting van de voorlopige hechtenis), krijgt de rechter-commissaris meer ruimte voor onderzoek en regie, wordt een zaak gefaseerd aangebracht bij de rechtbank (eerst een procesinleiding met de tenlastelegging en pas later een daadwerkelijke oproeping voor de terechtzitting), wordt de regierol van de voorzitter

van de rechtbank versterkt en worden de bestaande criteria voor de beoordeling van getuigenverzoeken ‘verduidelijkt’. De wettelijke regeling wil aldus nog steeds bevorderen dat een zaak zo veel mogelijk pas voor *inhoudelijke* behandeling wordt aangeboden indien deze zittingsrijp is.³³ In het bijzonder verspeelt de verdachte evenwel geen rechten als hij verzoeken tot onderzoek pas in het zicht van de terechtzitting (tijdig) opgeeft, ook al had dit ook eerder kunnen worden gedaan.³⁴

Voorwaarden voor een goede beweging naar voren zijn volgens de Raad van State dan echter wel dat bij de kabinetten rechter-commissaris voldoende capaciteit bestaat (lees: komt), de verdachte over adequate rechtsbijstand beschikt en de verdediging op tijd de stukken krijgt. De voorzitter van de rechtbank die voorafgaand aan de terechtzitting inventariseert wat er nog moet gebeuren om de zaak op de terechtzitting te kunnen behandelen, kan volgens de Raad van State maar beter geen poortrechter zijn. Anders moeten diverse rechters zich in het dossier verdiepen en bestaat de kans dat de uiteindelijke combinatie anders over verzoeken en ambtshalve onderzoek denkt dan deze eerste van vier rechters.³⁵ Inderdaad dreigt bij een poortrechter het paard een beetje achter de wagen gespannen te worden. Voor mijn gevoel zal de daadwerkelijke voorzitter zijn beslissingen voorafgaand aan het onderzoek ter terechtzitting ook beter kunnen aanvoelen en afstemmen met ‘zijn’ (vaste) oudste en jongste rechter.

Uiteindelijk zal de praktijk moeten uitwijzen of een werkbaar systeem is opgezet. Tegen het begin van de berechting aan kunnen er drie kapiteins op het schip zijn verschenen. In het opsporingsonderzoek is de officier van justitie *dominus litis*, maar ook de rechter-commissaris kan parallel en complementair daaraan soms (ambtshalve) onderzoek doen, regievoeren en de voortgang bewaken en op enig moment buigt de voorzitter van de rechtbank zich over de vraag of de zaak naar zitting kan of dat bepaald onderzoek nog gewenst is (al of niet op verzoek van de verdediging). De rechter-commissaris mag – anders dan nu³⁶ – ook nadat de officier van justitie de procesinleiding heeft ingediend bij de rechtbank nog nader onderzoek doen, maar hij behoeft daarvoor in veel gevallen wel de instemming van de voorzitter (conceptartikel 2.10.71 lid 2).³⁷ De voorzitter kan ook zelf ter voorbereiding van de terechtzitting overleg voeren met de officier van justitie en de verdachte (conceptartikel 4.1.3). Gewaakt moet worden voor een te stroperig proces, waarmee in een late fase tot heel andere (voorzitters)beslissingen wordt gekomen dan in een eerdere fase was afgesproken.

Jammer vind ik dat niet wordt geprobeerd om bij lichte misdrijven de benodigde inzet van bepaalde bevoegdheden los te koppelen van de gevallen van voorlopige hechtenis. Zeker bij moderne delicten wordt door de wetgever niet zelden aangegeven dat ten behoeve van de opsporing daarvan bijzondere bevoegdheden moeten kunnen worden ingezet en dat het delict daarom een voorlopige hechtenis-feit wordt. Dat terwijl er geen indicatie is dat het daadwerkelijk toepassen van voorlopige hechtenis beoogd wordt. Als recent voorbeeld geef ik *doxing* (nog in de maak, conceptartikel 285d Sr³⁸) en het wederrechtelijk verblijven op en het zich toegang verschaffen tot een in een (lucht)haven gelegen besloten plaats voor distributie, opslag of overslag van goederen (artikel 138aa Sr).³⁹ Aldus

Jammer vind ik dat niet wordt geprobeerd om bij lichte misdrijven de benodigde inzet van bepaalde bevoegdheden los te koppelen van de gevallen van voorlopige hechtenis

is sprake van een omgekeerde en verkeerde redenering. Voorlopige hechtenis is immers alleen voor serieuze misdrijven bedoeld en het is die ernst van het misdrijf die verdergaande strafvorderlijke bevoegdheden legitimeert, niet andersom. De noodzaak om tot het inzetten van (soms behoorlijk ingrijpende) opsporingsmiddelen over te kunnen gaan, behoort een strafbaar feit nog geen geval van voorlopige hechtenis ex artikel 67 Sv (conceptartikel 2.5.26 juncto 2.1.7) te maken.

De regeling van het voorarrest blijft grotendeels gelijk. De huidige wetgeving sluit al aan bij de eisen die artikel 5 EVRM stelt aan voorlopige detentie in afwachting van een veroordeling (in eerste aanleg).⁴⁰ De problemen waartegen Nederland om de haverklap aanloopt bij het EHRM zitten vooral in het gemak waarmee voorlopige hechtenis in concrete zaken maar kan voortduren zonder dat door de voorlopige hechtenisrechter omstandig de actuele redenen aan het papier worden toevertrouwd waarom de verdachte in deze fase van de zaak vast moet (blijven) zitten.⁴¹ De wet schrijft al voor dat bevelen tot voorlopige hechtenis afdoende worden gemotiveerd (artikel 78 lid 2 Sv, conceptartikel 2.5.21 lid 2). Daarbij komt dat de rechter straks expliciet moet bezien of de voorlopige hechtenis – al of niet op termijn en al of niet onder voorwaarden – kan worden geschorst (conceptartikel 2.5.31).⁴² De Raad van State stelt terecht dat het uiteindelijk aankomt op de praktijk en dat het aangewezen is ervoor te zorgen dat met voorlopige hechtenis daadwerkelijk terughoudender wordt omgegaan.⁴³ In dat verband wijs ik op deze plek dan alvast vooruit naar de nieuwe schadevergoedingsregeling in Boek 6 (Titel 6.1). Ongeacht

de uitkomst van de zaak wordt een vergoeding van schade ook mogelijk 'indien en voor zover de ondergane vrijheidsbeneming (...) de duur van de opgelegde straf overschrijdt' (conceptartikel 6.6.5 lid 3 sub b). Dat versterkt naar ik mag aannemen de werking van het anticipatiegebod en maakt de staande en zittende magistratuur hopelijk wat terughoudender bij het vorderen en bevelen van (de voortdrijving van de) voorlopige hechtenis. Dat zal dan uit financieel oogpunt wellicht ook wel moeten, omdat onterecht ondergaan voorarrest een oplopende kostenpost blijkt en nu al klauwen met geld kost.⁴⁴

3. Beslissingen over vervolging

Het derde Boek gaat over de vervolgingsbeslissing en regelt achtereenvolgens de beslissing tot vervolging en het afzien daarvan, het beklag over niet opsporen of vervolgen, het bezwaarschrift tegen de procesinleiding en de strafbeschikking. Daarmee omvat dit Boek met de regeling van de (uitvaardiging van een) strafbeschikking voor een deel ook daadwerkelijke vervolging, zodat de naam van de titel niet de gehele inhoudelijke lading dekt. Voorafgaand aan de moderniseringsoperatie wordt al aan de strafbeschikking gesleuteld en dit laat ik hier buiten beschouwing.⁴⁵

De fases van opsporing en vervolging worden volgtijdelijk en systematisch van elkaar gescheiden. Vervolging zal – nadat het vooronderzoek zijn einde nadert – enkel op twee manieren kunnen geschieden (conceptartikel 1.3.3 lid 1): door middel van het instellen van een strafbeschikking of door middel van het aanbrengen (van de zaak) ter berechting door indiening van een procesinleiding.⁴⁶ Hier-

29. De getuige hoeft zich niet te laten onderwerpen aan een verhoor door opsporingsambtenaren, zie nog maar eens expliciet Concept-Memorie van Toelichting, p. 308.

30. Zie Discussiestuk Getuigen, www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2014/06/06/getuigen-discussiestuk. Zie ook B.F. Keulen, 'Wetboek op stellen: Over de modernisering van het Wetboek van Strafvordering', *RMThemis* 2014, afl. 5, p. 212-213.

31. Het vooronderzoek is geen wettelijke term maar beslaat de opsporing en het onderzoek door de rechter-commissaris. Hiermee komt een einde aan de huidige, wettelijke term voorbereidend onderzoek van art. 132 Sv. Zie Concept-Memorie van Toelichting, p. 257.

32. *Kamerstukken II* 2015/16, 29279, nr. 278, p. 9-10, 12 (Brief bij de Contouren-

nota).

33. Zie Concept-Memorie van Toelichting, p. 28-29 en bijvoorbeeld p. 650.

34. J.B.H.M. Simmelink, 'Normering van opsporingsbevoegdheden in het gemodereniseerde Wetboek van Strafvordering', *RMThemis* 2017, afl. 6.

35. *Advies over het nieuwe Wetboek van Strafvordering* (advies van de Afdeling advisering van de Raad van State van 6 april 2022 aan de Minister van Justitie en Veiligheid), Den Haag: AARvS 2022, deel D.

36. Zie HR 3 maart 2015, ECLI:NL:HR:2015:505, *NJ* 2015/311, m.nt. M.J. Borgers.

37. Zie over de positie van de rechter-commissaris ook J.H. Crijns, 'Taak en positie van de rechter-commissaris in het nieuwe Wetboek van Strafvordering', *RMThemis* 2017, afl. 6.

38. Doxing is het openbaren van iemands persoonlijke, sensitieve en privé-informatie. Wetsvoorstel strafbaarstelling gebruik persoonsgegevens voor intimiderende doeleinden, *Kamerstukken II* 2021/22, 36171, nr. 1-3. Zie over doxing ook J.S. Nan & B.W. Schermer, 'Doxing; ik weet waar je huis woont', *AA* 2022 (nog te verschijnen in oktober).

39. *Kamerstukken II* 2019/20, 35564, nr. 3, p. 32.

40. Zie over het moderne voorarrest L. Stevens, 'Wijzigingen in de regeling van het voorarrest: wordt het beter, slechter of gewoon anders?', *RMThemis* 2017, afl. 6.

41. Zie recent EHRM 9 februari 2021, ECLI:CE:ECHR:2021:0209JUD007332916 (*Hasselbaink*), EHRM 9 februari 2021, ECLI:CE:ECHR:2021:0209JUD006949116 (*Zohlandt*) en EHRM 9 februari 2021, ECLI:CE:ECHR:2021:0209JUD001098215

(*Maassen*).

42. Concept-Memorie van Toelichting, p. 44, 316 en 332.

43. *Advies over het nieuwe Wetboek van Strafvordering* (advies van de Afdeling advisering van de Raad van State van 6 april 2022 aan de Minister van Justitie en Veiligheid), Den Haag: AARvS 2022, p. 149.

44. *Voorarrest: verdachten in de cel*, bijlage bij *Kamerstukken II* 2017/18, 29279, nr. 397.

45. Conceptwetsvoorstel tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering en enkele andere wetten naar aanleiding van de evaluatie van de Wet OM-afdoening, 2 juni 2021.

46. Zie T. Kooijmans, 'Het Openbaar Ministerie en de vervolging in het nieuwe Wetboek van Strafvordering', *RMThemis* 2017, afl. 6.

door is het vragen om een einde van de zaak in de nieuwe regeling ook veel duidelijker vormgegeven. Nu is het namelijk nog zo dat de verdachte de rechtbank kan verzoeken te verklaren dat de zaak is geëindigd als 'eene vervolging' niet wordt voortgezet (artikel 29f Sv, voorheen art. 36 Sv).⁴⁷ De Hoge Raad moest eraan te pas komen om ook in de fase waarin wel sprake was van opsporing, maar strikt genomen nog niet van vervolging, de verdachte de mogelijkheid te geven een voormeld verzoek in te kunnen dienen. De Hoge Raad overwoog dat de vervolging in de zin van deze regeling aanvangt op een eerder moment dan vroeger wel werd aangenomen (te weten op het moment dat het Openbaar Ministerie een rechter in de zaak betreft). Heden ten dage vangt een vervolging aan 'op het moment dat vanwege de Nederlandse Staat jegens de betrokkene een handeling is verricht waaraan deze in redelijkheid de verwachting kan ontleen dat tegen hem ter zake van een bepaald strafbaar feit door het Openbaar Ministerie een strafvervolging zal worden ingesteld'.⁴⁸ Anders zou de verdachte tussen wal en schip vallen in de fase dat wel gezegd kon worden dat er een *criminal charge* tegen hem was, maar nog geen rechter zich met zijn zaak bemoeide. Met de afschaffing van het gerechtelijk vooronderzoek (GVO) in 2013 en de herpositionering van de officier van justitie en de rechter-commissaris in het voorbereidend onderzoek, is dat vaker het geval.⁴⁹ Straks staat er onomwonden dat de rechtbank onder meer de stekker uit de zaak kan trekken 'op verzoek van de verdachte die is verhoord' (conceptartikel 3.1.7 lid 1 sub a).

Het vervolgingsmonopolie blijft bij de officier van justitie, onder handhaving van het opportuniteitsbeginsel. Dat betekent dat de beslissing om tot vervolging over te gaan maar mondjesmaat kan worden getoetst door de rechter. Alleen een (te) willekeurig genomen beslissing mag van de Hoge Raad door de rechter worden teruggefloten.⁵⁰ Er is wel voor gepleit om de rechter hier iets meer ruimte te geven, nu ten aanzien van de vervolgingsbeslissing inmiddels sprake is van een beleidsmatige aanpak binnen het Openbaar Ministerie en de officier van justitie hierbij lang niet altijd voldoende is betrokken om in iedere zaak een magistratelijke en afgewogen beslissing tot stand te laten komen.⁵¹ De wetgever houdt het huidige systeem in stand, ook al is de vervolgingsbeslissing 'aanzienlijk gecompliceerder' dan vroeger. Wel wordt daarom van het Openbaar Ministerie meer afweging en verantwoording achteraf van de genomen beslissing verlangd.⁵² De Raad van State doet niettemin een poging om, met behoud van het uitgangspunt van een marginale beoordeling door de rechter, de toetsing minder terughoudend te laten zijn (en daartoe wellicht de beginselen van een behoorlijke procesorde c.q. het verbod van willekeur in het wetboek op te nemen).⁵³ Met name om kleine zaken klein te houden, zou het volgens mij goed zijn dat de rechter iets indringender kan toezien of in (alle) redelijkheid tot vervolging kon worden overgegaan.

De beslissing om *niet* te vervolgen kan van oudsher worden aangevochten bij het hof in wat nu nog de artikel 12-procedure heet (de '3...2...1-procedure' bekt overigens ook wel lekker, moet ik zeggen).⁵⁴ Hier moet de toetsing volgens de wetgever in de regel ook terughoudend zijn, maar wordt niet uitgesloten dat in geval van ernstige zaken de vervolgingsbeslissing soms volledig moet worden getoetst. Ondanks dat de (vier) hoven verschillende maatstaven aanhouden, wordt dit niet wettelijk geregeld.⁵⁵ In de nieuwe regeling komt wel expliciet te staan dat naast beklag tegen niet (verder) vervolgen of vervolgen via een strafbeschikking, ook tegen het niet (verder) *opsporen* van een strafbaar feit kan worden geklaagd bij het hof (conceptartikel 3.2.1). Dat kan op zich nu ook al. Omdat de wetgever een aanzuigende werking verwacht van deze toevoeging in de wet, is daarom wel een voorprocedure in het leven geroepen. De klager moet zich bij het uitblijven van (verdere) opsporing eerst tot de officier van justitie wenden.⁵⁶ Of zo daadwerkelijk efficiënt met capaciteit wordt omgegaan is aldus nog maar de vraag. Het kan per saldo ook meer werk opleveren. Voorts worden er termijnen gesteld om deze beklagzaken voortvarend af te doen. Of dat zoden aan de dijk zal zetten kan eveneens worden betwijfeld als er onvoldoende capaciteit voor wordt vrijgemaakt (de artikel 12-procedure is nu volgens mij toch nog een beetje een ondergeschoven kindje).⁵⁷ Ter vergelijking: uit onderzoek is gebleken dat de termijnen die gesteld worden aan de afdoening van een klaagschriftprocedure inzake beslag, in het geval van potentiële geheimhoudersstukken in veel gevallen niet gehaald worden.⁵⁸

4. Berechting

Dan is er natuurlijk de berechting in het vierde Boek. Hoewel het vooronderzoek nog belangrijker wordt (zie immers par. 2) en de zaak ook met een strafbeschikking kan worden afgedaan, moet een beetje zaak nog wel door de rechter worden behandeld. De meeste informatie wordt vergaard in het vooronderzoek en dan tijdens het eindonderzoek 'ter sprake' gebracht (conceptartikel 4.2.31). Eerder kwam de gefaseerde overgang van voor- naar eindonderzoek al aan de orde. Eerst wordt een procesinleiding ingediend en later volgt dan de oproeping voor de zitting.⁵⁹ In deze tussenfase moet dan onder regie van de voorzitter de zaak echt zittingsgereed worden gemaakt. Pas dan begint het onderzoek ter terechtzitting.

Onder andere de beoordeling van getuigenverzoeken is geen rustig bezit gebleken.⁶⁰ De oorspronkelijke gedachte was om tot één criterium te komen, waarbij rekening zou worden gehouden met het tijdstip waarop het verzoek wordt gedaan.⁶¹ Uiteindelijk blijven er twee criteria over (als er geen belemmering is de getuige of deskundige te vinden en te horen), die voor de verdachte als volgt uitpakken. Als een getuige tijdig door de verdachte aan de voorzitter is opgegeven, moet deze worden

Met name om kleine zaken klein te houden, zou het volgens mij goed zijn dat de rechter iets indringender kan toezien of in (alle) redelijkheid tot vervolging kon worden overgegaan

gehoord tenzij – net als nu – redelijkerwijs valt aan te nemen dat de verdachte niet in zijn verdediging wordt geschaad (conceptartikel 4.1.4 juncto 4.2.19 lid 3 sub c). Anders geldt dat een verhoor alleen plaatsvindt als dat voor de rechtbank in het belang van een behoorlijke behandeling van de zaak noodzakelijk is (conceptartikel 4.2.49). De Raad van State geeft aan dat aldus de regeling niet duidelijker is geworden, het de vraag blijft of de verdachte een prikkel krijgt om verzoeken eerder te doen dan nadat de procesinleiding is ingediend (het noodzaakcriterium lijkt zelfs iets minder streng te worden geredigeerd) en hoe de regeling zich verhoudt tot de beoordeling die uit artikel 6 EVRM voortvloeit. Hij stuurt aan op een meer gradueel ingestoken 'relevantiecriteria'.⁶² De Hoge Raad heeft in dit verband al aangegeven dat afhankelijk van de omstandigheden van het geval, de huidige criteria in de toepassing niet veel hoeven te verschillen. Waar het om gaat is dat de verdachte een eerlijk proces krijgt. Het is volgens de Hoge Raad aan de wetgever de vraag naar het bestaansrecht van twee verschillende maatstaven te beantwoorden.⁶³ In een eerlijk proces moet het voor de verdachte in principe mogelijk zijn om getuigen (kritisch) te ondervragen, wat het nationale kader ook zou zijn. Nu het EHRM holistisch naar de zaak kijkt en de procedure in zijn geheel beschouwt om te beoordelen of een zaak eerlijk is verlopen, kan misschien maar beter met een algemeen criterium worden gewerkt dat de vraag opwerpt of het horen van de getuige relevant kan zijn voor de beantwoording van enige in de strafzaak te nemen beslissing. Het moment waarop het

verzoek wordt gedaan (met het oog op de stand waarin het onderzoek of de berechting zich bevindt), de aard van de getuige (belastend of ontlastend) en de (beslissende) waarde van diens verklaring voor een bepaalde (bewijs)beslissing en de eventuele onderbouwing ervan kunnen dan steeds een rol spelen.⁶⁴

Hoewel de scherpe kantjes dus zeker uit de beweging naar voren zijn gehaald, waag ik voorts te betwijfelen of het een goede zaak is zo weinig bewijs op de terechtzitting te 'produceren'.⁶⁵ Graag breng in ik dit verband het uitgangspunt van Knigge in herinnering voor de insteek van procedure bij de meervoudige kamer. De (belangrijkste) belastende getuigen worden in zijn optiek ter terechtzitting gehoord (en de verdachte is samen met zijn raadsman aanwezig),⁶⁶ tenzij de verdachte van zijn kant tijdig te kennen heeft gegeven daaraan geen behoefte te hebben.⁶⁷ Dit lijkt me, zeker in het licht van de houding van het EHRM ten opzichte van een materiële opvatting van het onmiddellijkheidsbeginsel, voor de wat zwaardere zaken het juiste uitgangspunt.⁶⁸ Dat is in het bijzonder het geval als de verdachte (stellig) ontkent of zwijgt. Het horen van getuigen op wiens verklaring(en) met name de bewijsbeslissing in overwegende mate zal rusten, geeft de strafrechters die uiteindelijk over de zaak beslissen (dan) meer informatie, past in de orale traditie van het onderzoek ter terechtzitting, doet recht aan de verdedigingsmogelijkheden van de verdachte en versterkt de externe openbaarheid.⁶⁹ Er kan dus nog worden nagedacht over de vraag hoe actief de zittingsrechter dient te zijn.⁷⁰

Hoewel de scherpe kantjes zeker uit de beweging naar voren zijn gehaald, waag ik te betwijfelen of het een goede zaak is zo weinig bewijs op de terechtzitting te 'produceren'

47. Zie hierover C.G.J. van Olst & P.A.M. Mevis, 'Bewaking van de voortgang van de strafvervolgning na het arrest van de Hoge Raad van oktober 2019', *DD* 2022/45.

48. HR 1 oktober 2019, ECLI:NL:HR:2019:1472, *NJ* 2020/341, m.nt. P.A.M. Mevis.

49. Wet versterking positie rechter-commissaris, *Stb.* 2011, 600 en *Stb.* 2012, 408, *Kamerstukken* 32177.

50. HR 6 november 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX4280, *NJ* 2013/109, m.nt. T.M. Schalken.

51. Zie onder meer Y. Buruma, 'Het gemoderniseerde Wetboek van Strafvordering: de Boeken 3 tot en met 6. Enige onorthodoxe reflecties', *RMThemis* 2018, afl. 5, p. 168-170.

52. Concept-Memorie van Toelichting, p. 612-613.

53. *Advies over het nieuwe Wetboek van Strafvordering* (advies van de Afdeling advisering van de Raad van State van 6

april 2022 aan de Minister van Justitie en Veiligheid), Den Haag: AARvS 2022, p. 80-82.

54. Zie R.S.B. Kool, 'Modernisering van de beklagregeling ex artikel 12 Sv: 'Full dress' voor het slachtoffer?', *TMSv* 2018, nr. 2.

55. Concept-Memorie van Toelichting, p. 629. Zie ook W. Geelhoed, 'De eeuwige discussie over de toetsingsomvang bij beklag tegen niet-vervolgving', *TMSv* 2020, nr. 1.

56. Concept-Memorie van Toelichting, p. 626-628.

57. F. Vellinga-Schootstra, 'Inbeslagname van voorwerpen en gegevens', *RMThemis* 2017, afl. 6.

58. V. de Berk, W. Jongebreur & S. Kluit, *Beroepen op het professioneel verschoningsrecht. Doorlooptijden en gevolgen voor strafrechtelijk onderzoek* (WODC), Den Haag: Boom juridisch 2021.

59. Bij de enkelvoudige kamer (politierechter en kantonrechter) wordt dit niet

gesplitst (conceptartikel 4.5.4 lid 1). Zie over de enkelvoudige kamer W.F. Korthals Altes, 'Berechting door de enkelvoudige kamer', *TMSv* 2018, nr. 2.

60. B. de Wilde, 'De beoordeling van getuigenverzoeken volgens het voorgestelde Wetboek van Strafvordering. Een beweging naar voren?' *RMThemis* 2018, afl. 5.

61. *Kamerstukken II* 2015/16, 29279, nr. 278, p. 4 (Brief bij de Contourennota).

62. *Advies over het nieuwe Wetboek van Strafvordering* (advies van de Afdeling advisering van de Raad van State van 6 april 2022 aan de Minister van Justitie en Veiligheid), Den Haag: AARvS 2022, p. 178-183.

63. HR 19 juni 2007, ECLI:NL:PHR:2007:AZ1702, *NJ* 2007/626, m.nt. P.A.M. Mevis; HR 10 oktober 2014, ECLI:NL:HR:2014:293, *NJ* 2014/440.

64. Zie over het bewijsrecht C.P.M. Cleiren & M.J. Dubelaar, 'Modernisering van het strafrechtelijk bewijsrecht', *RMThemis*

2018, nr. 5; B. de Wilde, 'De bewijsregeling in het concept-Wetboek van Strafvordering', *TMSv* 2018, nr. 2.

65. Eerder J.S. Nan, 'Moderne onmiddellijkheid, onmiddellijkheid 'light', *Strafblad* 2015, afl. 4.

66. Van een aanwezigheidsplicht ben ik dan weer geen fan, zie J.S. Nan, 'Het slachtoffer en de afgedwongen verschijning van de verdachte', *AA* 2020, afl. 12.

67. G. Knigge, 'De strafvordering in het geding', *Preadvies HNJV* 1994, p. 78-79.

68. In soortgelijke zin P.A.M. Verrest, 'Het nieuwe Wetboek van Strafvordering. Hoe verder?', *Bsb* 2021-1, p. 8-9.

69. Zie in gelijke zin J.H. Crijns, 'Taak en positie van de rechter-commissaris in het nieuwe Wetboek van Strafvordering', *RMThemis* 2017, afl. 6, p. 312.

70. Zie ook C.P.M. Cleiren & M.J. Dubelaar, 'Modernisering van het strafrechtelijk bewijsrecht', *RMThemis* 2018, nr. 5, par. 5.5.

5. Rechtsmiddelen

Boek 5 over de rechtsmiddelen is redelijk goed ontvangen.⁷¹ Een paar belangrijke wijzigingen staan op stapel ten aanzien van de gewone rechtsmiddelen hoger beroep en cassatie. Aan de buitengewone rechtsmiddelen cassatie in het belang der wet en herziening wordt niet gesleuteld. Ter introductie, ook in hoger beroep zal meer regie gaan plaatsvinden om ervoor te zorgen dat de zaak klaar is voor de behandeling van het appel ter terechtzitting. Daarnaast verdwijnt het verlostelsel⁷² en worden zaken die in eerste aanleg enkelvoudig zijn afgedaan, in principe ook in hoger beroep door één rechter behandeld. Dat lijkt ook mij verantwoord. Fundamenteler is voor mij echter de wijziging van het beslissingsschema. Nu is het nog zo dat de appelrechter zelfstandig verantwoordelijk is voor de juistheid van – in het bijzonder – de beslissingen op de vragen van artikel 348 en 350 Sv.⁷³ Hoewel het hof zich op het onderzoek ter terechtzitting in principe richt op de bezwaren die door de appelland worden opgegeven (zie immers artikel 415 lid 2 Sv) en we thans spreken van een voortbouwend appel, komt dat in het arrest dat het hof dient te wijzen niet terug. Sterker nog, het hof hoeft helemaal geen oordeel te geven over de in de appelschriftuur of ter terechtzitting geuite bezwaren, maar moet in beginsel beslissen en motiveren op dezelfde wijze als de rechtbank (procedurele kwesties ex artikel 422-423 Sv daargelaten). Een inhoudelijke grief of bezwaar moet in hoger beroep dus *ter terechtzitting* verpakt worden als een bepaald verweer of (uitdrukkelijk onderbouwd) standpunt via artikel 358-359a Sv, net als in eerste aanleg. Op deze ‘halve’ stelselwijziging door de Wet voortbouwend appel, is stevige kritiek gekomen. In mijn woorden komt die kritiek neer op: het is vlees noch vis.⁷⁴ En dat klopt ook wel. In het nieuwe wetboek worden de mogelijkheden van bevestigen of vernietigen van het vonnis (het huidige artikel 423 Sv), daarom ingewisseld voor het verwerpen van het beroep of het vernietigen van het vonnis (conceptartikel 5.4.29).⁷⁵ Hiermee wordt nog sterker beoogd dat wordt gefocust op de klachten tegen het vonnis. Het hof hoeft straks niet langer alle in eerste aanleg genomen en niet-betwiste beslissingen na te lopen en voor zijn rekening te nemen.⁷⁶ Overigens mag het hof ook bij het uitblijven van een grief nog steeds ingrijpen als het met een bepaalde beslissing niet eens is. Een strikt grievenstelsel zoals *in civilibus* heeft de wetgever niet aangedurfd (en ook partieel appel is niet verruimd buiten het bestaande artikel 407 Sv, straks conceptartikel 5.4.4). De hogere rechter

mag niet gebonden zijn aan beslissingen waarmee hij niet kan leven (uitgezonderd in geval van partieel appel bij gevoegde zaken). Het is de bedoeling dat het hof wezenlijke gebreken in het eindvonnis blijft verbeteren.⁷⁷ Het hof is in ieder geval gehouden ambtshalve in te grijpen en het vonnis te vernietigen als het van oordeel is dat geen recht tot strafvervolgning bestaat, het bewezen-verklaarde niet strafbaar is of de straf of maatregel wettelijk niet toegelaten is (conceptartikel 5.4.29 lid 4). Niet toevallig zijn dat ook de punten waarop de Hoge Raad in principe ambtshalve casseert.

Het onderzoek ter terechtzitting wijzigt eigenlijk niet ten opzichte van de huidige insteek. Door in het bijzonder conceptartikelen 5.4.16, 5.4.18 en 5.4.19 blijft het systeem van de artikelen 415-416 Sv gehandhaafd. Dat betekent dat door deze schakeling de meeste bepalingen van de eerste aanleg ook in hoger beroep in de rechtszaal gelden. Ik denk dat hier nog aan te sleutelen valt. Moeten al die voorschriften zonder meer van toepassing zijn? Het lijkt mij goed vooral het procesrecht in hoger beroep ten aanzien van de terechtzitting meer toe te spitsen op de nieuwe wijze van de uiteindelijke beslissing.⁷⁸ Licht het bijvoorbeeld niet meer voor de hand dat de appelland als eerste het woord voert als het aankomt op requisitoir en pleidooi? Aangenomen dat de verdachte degene is die in hoger beroep is gekomen (wat in het overgrote deel van de zaken het geval is), is het zeker in het nieuwe systeem niet (meer) vanzelfsprekend dat de advocaat-generaal gewoon weer eerst moet rekwireren (huidig artikel 311 Sv, conceptartikel 4.2.62, van toepassing via de schakelbepaling). Logischer lijkt het mij dat de advocaat-generaal in diens requisitoir dan reageert op de daadwerkelijk bij pleidooi naar voren gebracht en overgebleven bezwaren tegen het vonnis. Het hof moet uiteindelijk alleen daarop een begrijpelijke beslissing nemen.⁷⁹

Dan cassatie. Duidelijk is dat de majeure verandering in het beslissingsschema in hoger beroep doorwerkt in cassatie. Sterker is sprake van een argumentenfuikwerking, waarbij zonder fatsoenlijke grief in hoger beroep, de Hoge Raad – nog minder – genegen zal zijn controlerend en rechtsbeschermend op te treden.⁸⁰ Sowieso wordt de regeling in cassatie verder versoerd, nu de procureur-generaal niet meer in alle (ontvankelijke) strafzaken een conclusie hoeft te nemen (net als in fiscale zaken). Facultatief concluderen moet werkbesparing opleveren en is volgens de moderne wetgever verantwoord in die zaken waarin een conclusie geen meerwaarde heeft. De bestaande praktijk in het geval van toepassing van artikel 80a RO, wordt hiermee wettelijk vastgelegd en breder uitgerold. Ook bij de toepassing van artikel 81 RO mag desgewenst een conclusie achterwege blijven. Een evident slagend cassatiemiddel zal waarschijnlijk ook niet besproken (behoeven te) worden door het Parket. Dat wettelijk duidelijk is dat facultatief geconcludeerd mag worden lijkt mij een verbetering. Eerder moest dat nog uit de wetgeschiedenis worden gedestilleerd.⁸¹ Er lijkt geen cassatiebalie te komen, ook al is daarvoor wel gepleit.⁸² De wettekst van het huidige concept doet overigens anders vermoeden. In de toekomst mag alleen een raadsman ‘bij de Hoge Raad’ voor de verdachte een cassatieschriftuur indienen (conceptartikel 5.5.7 lid 2).⁸³ Aangesloten wordt blijkens de memorie van toelichting echter bij het geldende recht van

In het nieuwe wetboek worden de mogelijkheden van bevestigen of vernietigen van het vonnis ingewisseld voor het verwerpen van het beroep of het vernietigen van het vonnis

Gelet op de strakkere inrichting van de taken van zowel het hof als de Hoge Raad en het Parket, komt bij mij de vraag op of niet gediscussieerd moet worden over verplichte rechtsbijstand in hoger beroep

artikel 437 lid 2 Sv.⁸⁴ Maar ik merk toch maar op dat in die laatste bepaling staat dat een 'raadsman' de schriftuur moet indienen. Om onduidelijkheid te voorkomen, moet de terminologie worden aangepast.

Gelet op de strakkere inrichting van de taken van zowel het hof als de Hoge Raad en het Parket, komt bij mij de vraag op of niet gediscussieerd moet worden over verplichte rechtsbijstand in hoger beroep. Nu de Raad van State al algemene zorgen heeft bij de zelfredzaamheid van de verdachte zonder raadsman en die zorg ook expliciet benoemt ten aanzien van hoger beroep,⁸⁵ kan het gebrek aan kennis en kunde vanaf de fase van het aanwenden van rechtsmiddelen desastreuze gevolgen hebben. Natuurlijk kunnen slecht procederen in eerste aanleg (ook *met* raadsman, overigens) en een anderszins verkeerde beslissing, in hoger beroep rechtgezet worden (daar zijn de rechtsmiddelen immers voor). Maar appel is wel zo'n beetje de laatste kans, zeker voor het te berde brengen van de relevante feiten en verweren.⁸⁶ Nu de wetgever de hogere strafrechters minder verantwoordelijk maakt voor een juiste toepassing van het materiële strafrecht en het

tegegaan van procesonregelmatigheden (en het duidelijk is dat zeker de Hoge Raad zich daarvoor ook steeds minder verantwoordelijk voelt),⁸⁷ kan – en moet wellicht – daaraan tegenwicht worden geboden door wettelijk te eisen dat de verdachte vanaf het instellen van hoger beroep wordt bijgestaan door een (liefst capabele c.q. gespecialiseerde) raadsman. In het verlengde hiervan denk ik ook dat het goed is dat er wél een strafcassatiebehalie komt, omdat klachten thans echt op de juiste wijze aan de Hoge Raad moeten worden voorgelegd met een afdoende uiteenzetting van het belang bij cassatie.⁸⁸ Artikel 80a RO is er niet voor niets gekomen en van die mogelijkheid wordt ook kwistig gebruik gemaakt.⁸⁹

6. Bijzondere regelingen

Het zesde en laatste Boek in deze wetgevingsoperatie is een soort allegaartje. Het omvat voorzieningen wegens de persoon van de verdachte (zoals jeugdigen, personen die door beperking of ziekte onvoldoende in staat zijn aan het proces tegen hen deel te nemen⁹⁰ en rechtspersonen), procesincidenten (zoals wraking en prejudiciële vragen aan

71. Zie inzake het hoger beroep A.M. van Woensel, 'Hoger beroep in strafzaken in een gemoderniseerd jasje', *RMThemis* 2018, afl. 5; M.S. Groenhuijsen, 'Principiële en praktische ideeën omtrent het hoger beroep in strafzaken', *DD* 2021/15, afl. 3. Veel van de kritiek van A.J.A. van Dorst, 'Cassatie in het nieuwe Wetboek van Strafvordering', *TMSv* 2018, nr. 2, lijkt te zijn weggenomen.

72. Zie G. Pesselse, 'Het verlostelsel in hoger beroep is dood, leve het verlostelsel', *TMSv* 2018, nr. 1; G. Pesselse, *Verlostelsels in strafzaken. De toelaatbaarheid van het bezwaarvereiste, het verlostelsel in hoger beroep en het selectiestelsel in cassatie onder de mensenrechten op beroep en een eerlijk proces* (diss. Nijmegen), Deventer: Wolters Kluwer 2018.

73. Door artikel 415 lid 1 Sv. Zie hierover HR 13 juli 2010, ECLI:NL:HR:2010:BM0256, *NJ* 2011/294, m.nt. P.A.M. Mevis.

74. Zie onder meer J.M. Reijntjes, 'Eigen procesrecht voor de strafrechter in hoger beroep', in: P.H.P.H.M.C. van Kempen e.a. (red.), *Hoger beroep: renovatie en innovatie. Het appel in het burgerlijk, straf- en bestuursprocesrecht*, Deventer: Kluwer

2014; J.M. Reijntjes, 'Consequent voortbouwend hoger beroep', in: F. Koenraadt & R. Wolleswinkel (red.), *Homo ludens en humaan strafrecht (Bal-bundel)*, Den Haag: Boom Lemma 2011; B.F. Keulen, 'Naar een appel met appeal: Over bezwaar en (hoger) beroep in strafzaken', *RMThemis* 2012, afl. 1.

75. Dit nieuwe systeem is duidelijk terug te voeren op B.F. Keulen, 'Naar een appel met appeal: Over bezwaar en (hoger) beroep in strafzaken', *RMThemis* 2012, afl. 1.

76. Concept-Memorie van Toelichting, p. 862-864 en 919-921.

77. Concept-Memorie van Toelichting, p. 920-921.

78. Zie breder J.M. Reijntjes, 'Eigen procesrecht voor de strafrechter in hoger beroep', in: P.H.P.H.M.C. van Kempen e.a. (red.), *Hoger beroep: renovatie en innovatie. Het appel in het burgerlijk, straf- en bestuursprocesrecht*, Deventer: Kluwer 2014.

79. De in de appelschriftuur opgegeven bezwaren tellen alleen mee voor de vraag naar de ontvankelijkheid van het hoger beroep, als ik het goed begrijp. Zie Concept-Memorie van Toelichting, p. 923.

80. In gelijke zin D. Bektesevic & M. Berndsen, 'Modern beslissen in hoger

beroep en cassatie', *TMSv* 2019, nr. 1.

81. Concl. P-G J.W. Fokkens, ECLI:NL:PHR:2014:2304, bij HR 16 december 2014; HR 3 februari 2015, ECLI:NL:HR:2015:96, *NJ* 2015/140, m.nt. P.H.P.H.M.C. van Kempen. Zie over deze kwestie ook J.S. Nan, 'De procureur-generaal bij de Hoge Raad en artikel 80a RO in strafzaken', *NJB* 2015/148, afl. 3.

82. Zie onder meer A.J.A. van Dorst, 'Cassatie in het nieuwe Wetboek van Strafvordering', *TMSv* 2018, nr. 2; 'Advies president en PG wijzigingen rechtseenheid en rechtsontwikkeling bij hoogste rechtscolleges', *hogerad.nl/over-ons/publicaties/wetgevingsadviezen-president-procureur-generaal/*.

83. Voor de benadeelde partij moet dat een advocaat bij de Hoge Raad zijn (concept-artikel 5.5.18 lid 2). Zoals bekend mag worden verondersteld, heeft alleen de verdachte een raadsman (die wel advocaat moet zijn, art. 37 Sv, conceptartikel 1.4.8).

84. Concept-Memorie van Toelichting, p. 951.

85. *Advies over het nieuwe Wetboek van Strafvordering* (advies van de Afdeling advisering van de Raad van State van 6 april 2022 aan de Minister van Justitie en Veiligheid), Den Haag: AARvS 2022, p. 56

en 71-74.

86. Zie J.S. Nan, 'Motiveren in cassatie', *Strafblad* 2013, afl. 2.

87. HR 11 september 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX0146, *NJ* 2013/241, m.nt. F.W. Bleichrodt; HR 7 juni 2016, ECLI:NL:HR:2016:1005, *NJ* 2016/430, m.nt. P.H.P.H.M.C. van Kempen. Maar ook het 'Advies president en PG wijzigingen rechtseenheid en rechtsontwikkeling bij hoogste rechtscolleges', *hogerad.nl/over-ons/publicaties/wetgevingsadviezen-president-procureur-generaal/*.

88. In gelijke zin D. Bektesevic & M. Berndsen, 'Modern beslissen in hoger beroep en cassatie', *TMSv* 2019, nr. 1. Zie eerder al P.A.M. Mevis, 'Cassatierechtspraak in strafzaken: schets van een ontwikkeling richting steeds verdergaande specialisatie', *DD* 2010/68, afl. 8.

89. Zie over dit onderwerp onder meer D. Bektesevic, 'Kijken in de keuken van de Hoge Raad', *NJB* 2018/301, afl. 6.

90. Zie M.J.F. van der Wolf, 'Berecht kwetsbare verdachten a.u.b. alleen volwaardig', *TMSv* 2018, nr. 2.

In geval van spoed kan overigens wel direct een claim bij de rechtbank worden ingediend. Daarmee kent het strafprocesrecht straks zijn eigen soort incasso-kortgeding

de Hoge Raad)⁹¹ strafvordering buiten het rechtsgebied van een rechtbank,⁹² bijzondere procedures (thans alleen beklag met betrekking tot voorwerpen en gegevens), bevoegdheden van bijzondere aard (zoals de gedragsaanwijzing ter beëindiging van ernstige overlast en het ont-ruimen van een gekraakt pand) en schadevergoeding en kosten.

In het bijzonder lijkt mij de generieke regeling van de vergoeding van schade en gemaakte kosten een verbetering.⁹³ De betrokkene die schade heeft geleden door onrechtmatig handelen krijgt een expliciet recht op schadevergoeding (conceptartikel 6.6.1 lid 1). In geval van rechtmatig strafvorderlijk optreden, kan schadevergoeding uitsluitend worden toegekend op gronden van billijkheid (conceptartikel 6.6.5 lid 1).⁹⁴ Voor vorderingen tot € 25.000 wordt de weg naar de civiele rechter afgesloten door conceptartikel 6.6.1 lid 1 (en voor vorderingen betreffende schade na voorarrest en herziening zelfs volledig).⁹⁵ Zo blijven de overzichtelijke beslissingen bij de strafrechter en buigt diens civiele collega zich over de ingewikkeldere kwesties. Wel wordt verwacht dat convergentie optreedt en de beoordelingen niet (meer) zullen uiteenlopen.⁹⁶ Het gevolg van de nieuwe insteek is dat de civiele 'noodconstructie' via gebleken onschuld komt te vervallen. Niet langer wordt dan rechtmatig strafvorderlijk optreden achteraf door de civiele rechter toch als onrechtmatig beschouwd, als uit de uitspraak van de strafrechter of anderszins uit de stukken betreffende de niet met een bewezenverklaring geëindigde strafzaak blijkt van de onschuld van de verdachte en van het ongefundeerd zijn van de verdenking waarop het optreden van politie of justitie berustte. Die constructie lag al onder vuur, onder meer vanwege de spanning met de onschuldpresumptie.⁹⁷ Ook bij derden, niet zijnde verdachten, wordt rechtmatig strafvorderlijk handelen op dit moment toch als onrechtmatig bestempeld in geval van onevenredige schade die niet voor rekening van de enkeling behoort te komen.⁹⁸ Ook dat is straks verleden tijd, omdat bij onevenredige schade ten gevolge van behoorlijk strafvorderlijk acteren door de overheid op gronden van billijkheid 'gewoon' een vergoeding aan niet-verdachten kan worden toegekend.⁹⁹

Ook het zaakbegrip wordt iets aangepast. Nu is het nog zo dat – kort gezegd – voor vergoeding van schade of kosten de 'zaak' veelal moet zijn geëindigd zonder oplegging van een sanctie en zonder dat sprake is van een rechterlijk pardon ex artikel 9a Sr, of – in geval van schadevergoeding na voorarrest – met een sanctionering op grond van een feit waarvoor voorlopige hechtenis niet is toegelaten (respectievelijk artikel 530 en 533 Sv). De zaak omvat volgens de Hoge Raad 'al datgene waarop het rechtsgeding betrekking had', zodat alle feiten die (cumulatief) op de tenlastelegging meetellen voor de vraag of de zaak is afge-
lopen zoals vereist om voor de desbetreffende vergoeding

in aanmerking te (kunnen) komen.¹⁰⁰ Dat kan tot onredelijke uitkomsten leiden als de verdachte bijvoorbeeld van de grootste aanklacht(en) wordt vrijgesproken (denk aan een levensdelict waarvoor lang in voorlopige hechtenis is gezeten), maar voor een niet-gerelateerd klein feit toch bestraft wordt (een verdwaalde mishandeling of winkeldiefstal). De gewezen verdachte kan dan vaak geen aanspraak maken op een vergoeding van schade door voorarrest, noch van kosten (bijvoorbeeld van de raadsman). Op zich wordt straks nog steeds verlangd dat de zaak is geëindigd zonder oplegging van een straf of maatregel en zonder dat toepassing is gegeven aan artikel 9a Sr en worden gevoegde feiten als één zaak aangemerkt, maar dat is anders als 'er tussen deze feiten in redelijkheid geen verband bestaat' (conceptartikel 6.6.5 lid 2). Daarmee is terecht meer ruimte gecreëerd om bij gevoegde zaken zonder samenhang, een vergoeding toe te kunnen kennen.

Ook hier wordt een voorprocedure in het leven geroepen. Degene die zegt schade te hebben geleden moet zich eerst wenden tot de schadeveroorzakende instantie of de officier van justitie (conceptartikel 6.6.7). Pas als dat niet tijdig soelaas biedt, kan de betrokkene naar de rechtbank (conceptartikel 6.6.8). De idee is dat partijen er eerst onderling uit moeten proberen te komen en alleen als dat niet lukt naar de rechter wordt gestapt.¹⁰¹ Als hierdoor meer zaken in der minne worden geregeld en de rechtbanken minder wordt belast, kan dit voor iedereen voordelig uitpakken. Als veel zaken na de inleidende beschietingen echter toch door de rechter moeten worden afgehandeld (met de mogelijkheid van hoger beroep voor de officier van justitie en de verzoeker bij een verzoek van meer dan € 1750, zie conceptartikel 6.6.9), dan wordt capaciteit verspild. Iets om in de gaten te houden. In geval van spoed, zoals bij hoge financiële nood bij de gelaedeerde, kan overigens wel direct een claim bij de rechtbank worden ingediend. Daarmee kent het strafprocesrecht straks zijn eigen soort incasso-kortgeding.

7. Slot

Het laatste concept van het gmoderniseerde Wetboek van Strafvordering dat voor indiening bij de Tweede Kamer zal worden ingediend, is een kloek werk geworden. Dat wekt bewondering. Op bepaalde punten blijft discussie mogelijk, maar de opbouw en inrichting van het gmoderniseerde Wetboek van Strafvordering zijn logisch en daardoor is het wetboek inzichtelijk. Qua formuleringen is het komende wetboek helderder dan zijn voorganger. Per saldo meen ik dat veelal sprake is van een toekomstbestendig en voor praktische gebruikers werkbaar wetboek. Of altijd wordt voorzien in een evenwichtig stelsel van rechtswaarborgen, moet nog worden gezien. In het bijzonder zou het onderzoek ter terechtzitting aan importantie moeten winnen ten opzichte van het vooronderzoek.

Per saldo meen ik dat veelal sprake is van een toekomstbestendig en voor praktische gebruikers werkbaar wetboek

Er is hoe dan ook nog een lang parlementair traject te gaan, waarin van alles kan gebeuren. De aandacht moet wat mij betreft niet te veel worden afgeleid van het hoofddoel van het strafprocesrecht (de juiste c.q. zorgvuldige toepassing van het materiële strafrecht) en van het behartigen van de belangen van de verdachte als de echte hoofdrolspeler. De verdachte is immers zowel object als subject in het voor- en eindonderzoek. De rest is – (te) kort gezegd – bijzaak. Voorts geldt dat zonder voldoende (financiële) capaciteit bij de betrokken organen, van alle stroomlijning en efficiëntieslagen natuurlijk weinig terecht zal komen.¹⁰²

Tot slot nog een uitsmijter. Wat het wetboek kennelijk *niet* zal regelen is het fenomeen vonnisafspraken.¹⁰³ Dat is nog wel een punt van kritiek. Want inmiddels kan de wetgever dit onderwerp in mijn ogen niet meer aan de

praktijk overlaten. Indicatief journalistiek onderzoek heeft uitgewezen dat de helft van de dertig gemaakte afspraken door de rechtbank werd afgekeurd.¹⁰⁴ Uit de lijvige en doorwrochte vordering tot cassatie in het belang der wet van de procureur-generaal volgt dat afspraken tussen het Openbaar Ministerie en de verdediging (en het slachtoffer) weliswaar niet verboden zijn, maar dat terughoudendheid geboden is. De rechter blijft verantwoordelijk voor een eerlijk proces (inclusief de wijze van totstandkoming van de deal) en de juistheid van de beslissingen die hij neemt (in het bijzonder op de vragen van artikel 348 en 350 Sv).¹⁰⁵ De wetgever onderkende al vóór de vordering van de procureur-generaal dergelijke voorwaarden ook wel bij monde van zijn Minister van Justitie & Veiligheid, maar actie is volgens haar niet geboden. Genoegen wordt genomen met een op handen zijnde aanwijzing van het College van procureurs-generaal.¹⁰⁶ Als ik het goed begrijp doet de Hoge Raad op 27 september 2022 uitspraak over de vordering van de procureur-generaal. Dat arrest kan de contouren bieden voor een wettelijke regeling die voldoende houvast geeft. Mede indachtig het legaliteitsbeginsel zou het gek zijn als het (moderne) Wetboek van Strafvordering dit punt niet zou reguleren. Mij lijkt dat met dit onderwerp heel goed de komende jaren via een tweede Innovatiewet Strafvordering ervaring kan worden opgedaan. Beter wordt in Boek 4 in ieder geval een titel gereserveerd voor vonnisafspraken, mocht de (moderne) wetgever zich bedenken. ●

91. Zie voor prejudiciële vragen aan de Hoge Raad al de Experimentenwet strafvordering.

92. Gereserveerd vanwege komende wetgeving naar aanleiding van L.A. van Noorloos, *Strafvordering buiten het rechtsgebied van een rechtbank. Een rechtsvergelijkend onderzoek over de ervaringen met Titel VIA van Boek 4 van het Wetboek van Strafvordering*, Den Haag: Boom Juridisch 2019.

93. Zie nader M.F.H. Hirsch Ballin, G.C. Nieuwland & A.W. van Wijk, 'Vergoeding van schade na strafvorderlijk overheidsop treden in het gemoderniseerde Wetboek van Strafvordering', *TMSv* 2022, nr. 1. Zie over de noodzaak van een algemene strafvorderlijke regeling inzake rechtmatig overheidsop treden N.J.M. Kwakman, 'Een algemene schadevergoedingsregeling in het strafprocesrecht. Haast geboden?', *DD* 2006/80, nr. 10.

94. De (on)rechtmatigheid wordt beoordeeld naar het tijdstip van het optreden (conceptartikel 6.6.2 lid 1).

95. Conceptartikel 6.6.1 lid 2 juncto con-

ceptartikel 6.6.5 lid 3 en 6.6.6.

96. Concept-Memorie van Toelichting, p. 1070. Zie hierover ook M.F.H. Hirsch Ballin, G.C. Nieuwland & A.W. van Wijk, 'Vergoeding van schade na strafvorderlijk overheidsop treden in het gemoderniseerde Wetboek van Strafvordering' *TMSv* 2022, nr. 1.

97. Zie onder meer HR 25 september 2020, ECLI:NL:HR:2020:1526, *NJ* 2021/36, m.nt. S.D. Lindenbergh naar aanleiding van prejudiciële vragen, met lezenswaardige conclusie van toenmalig advocaat-generaal Bleichrodt. Kort besproken in J.S. Nan, 'Gebleden onschuld tijdens de civiele schadevergoedingsprocedure', *TBS&H* 2021, afl. 3.

98. HR 30 mei 2001, ECLI:NL:PHR:2001:AB0801, *NJ* 2003/615, m.nt. M. van Scheltema (*Staat/Lavrijsen*).

99. Concept-Memorie van Toelichting, p. 1074-1075.

100. HR 8 mei 2001, ECLI:NL:HR:2001:AB1502, *NJ* 2001/508.

101. Concept-Memorie van Toelichting, p. 1083.

102. In gelijke zin P.A.M. Verrest, 'Het nieuwe Wetboek van Strafvordering. Hoe verder?', *Bsb* 2021-1, p. 7 en 9. In dat verband een recente anekdote uit de eigen praktijk. Ik had namelijk een ontluisterende ervaring toen ik, nadat de verdachte was uitgenodigd voor verhoor en ook was verhoord, in een behoorlijk kleine zaak door de politie en het Openbaar Ministerie van het kastje naar de muur werd gestuurd bij de verkrijging van de processtukken. De politieagente verwees daarvoor naar het Openbaar Ministerie, terwijl die instantie mij tweemaal berichtte de zaak niet te kennen. Vervolgens ontving de cliënt niettemin opeens een (goed onderbouwd) sepotbericht van de officier van justitie, maar de stukken mocht ik nooit ontvangen. Tegen een dergelijke gang van zaken helpt geen wetboek, zullen we maar zeggen.

103. Zie daarover R. Terpstra, 'De behoefte aan een nieuwe strafrechtelijke procesmodaliteit', *NJB* 2022/529, afl. 9, p. 640-646; J.H.; J.C. Crijns & M.J. Dubelaar, 'Rubriek Straf(proces)recht', *AA KwartaalSignaal* 2022, nr. 162, p. 9602-9607; Het thema-

nummer hierover: *Bsb* 2021, afl. 3; L.J.J. Peters, 'Cymbal en de alternatieve afdoening van ondermijningsdossiers: Een bespreking van 's lands eerste procesafpraak', *Strafblad* 2019, afl. 5, p. 7-13. Zie eerder al L.J.J. Peters, *Vonnisafspraken in strafzaken* (diss. Groningen), Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2012.

104. 'Minister Yesilgöz kan zich niet afzijdig houden van strafdeals', *NRC* 16 augustus 2022. Zie ook P.P.J. van der Meij, 'Procesafspraken: Van de regen in de drup?', *Advocatenblad* 2022-7. Zijn minder verregaande, maar wellicht niet minder efficiënte, modaliteit is een goede werkafpraak tussen de officier van justitie en de verdediging voorafgaand aan de terechtzitting: 'wijze van ten laste leggen, toespitsen op specifieke feiten en financiële aspecten apart schikken'.

105. Concl. P-G F.W. Bleichrodt, ECLI:NL:PHR:2022:566.

106. *Aanhangsel Handelingen II* 2021/22, nr. 2185.